

O razlogih za obupavanje na filozofskem področju¹

Vaša ekscelenca! Visoki zbor!

Pred nekaj desetletji bi učitelj filozofije ob začetku dejavnosti v novem delokrogu gotovo videl svojo nalogo v tem, da pred očmi svojih slušateljev razvije podobo svojega posebnega filozofskega sistema.

Pred nekaj leti pa bi nasprotno imel za primerno, da se v enakem primeru izreče o metodi svojega raziskovanja: o tem, ali je po njegovem človeški duh zmožen, da s pomočjo intuitivne ustvarjalne zamisli in apriorne konstrukcije postavi zgradbo spekulativnega vedanja; ali če podobno kot naravoslovec ne pozna nobene druge poti do resnice, kot sta pot opazovanja in izkušnje. Ali če upa, da se bo z drznimi krili dvignil kvišku in z enotnim pogledom pregledal celotno resnico ali pa se bo zadovoljil s tem, da v podrobnostih odkrije in utemelji stavek za stavkom, resnico za resnico.

Danes je položaj znova spremenjen. Tedenja borba je končana: vprašanja, ki so bila takrat nerešena, so pojasnjena. Nobenega dvoma ni več, da tudi v filozofskih stvareh ne more biti druge učiteljice, kot je izkušnja, in da ni bistveno, da z *enim* samim genialnim metom predstavimo neki popolni svetovni nazor v celoti, ampak da lahko filozof tako kot vsak drug raziskovalec samo korak za korakom napreduje na svojem področju.

Toda nekaj drugega vzbuja pomislek. Zastavlja se vprašanje, ali bo tudi takšen skromnejši podvig uspel, in ali je v filozofskih vprašanjih sploh mogoče doseči resnico in gotovost.

Neizpodbitno je, da filozofija ni deležna velikega zaupanja. Zelo na splošno imajo ljud-

je cilj, ki ga je izbrala, bodisi za prikrito podobo, skozi lupino katere ne zmore prodreti noben umrljiv pogled, ali pa za razrešitev klobčiča, prepletenega s številnimi nitmi, ki ga ne zmore razplesti nobena človeška roka. Večina meni, da zato filozofije pravzaprav ne moremo prištevati k znanostim. Raje jo primerjajo z astrologijo ali alkimijo. Tudi ti dve sta se nekoč imenovali znanosti: toda sedaj ni nobenega razumnega človeka, ki ne bi imel celotne astrologije in celotne alkimije z njenim kamnom modrosti za prazne izmišljotine. Podobno naj bi se tudi filozofija gnala za nemogočim in praznimi slepili.

V zadnjih desetletjih našega stoletja so bile predavalnice nemških filozofov prenapolnjene: v novejšem času je plimi sledila globoka oseka. Zato pogosto slišimo, kako priletni ljudje obtožujejo mlajšo generacijo, da naj bi ji manjkala smisel za najvišje veje vednosti. To bi bilo žalostno, a obenem tudi nerazumljivo dejstvo. Kaj naj bi bil razlog za to, da celoten nov rod po poletu in odličnosti duha tako močno zaostaja za prejšnjim?

Vzrok, ki je imel za posledico upadanje študija filozofije, v resnici ni bilo pomanjkanje talenta, ampak pomanjkanje zaupanja. Če bi upanje izviralo iz dosežkov, bi se raziskovanju sedaj gotovo ne obetala zaman najlepša zmaga. Zato menim, da svojega delovanja na tukajšnji univerzi ne morem pričeti bolje kot z obravnavo razlogov, ki so privedli do splošnega nezaupanja, ter preizkusiti njihovo moč in upravičenost.

V ta namen naj podam kratek pregled najpomembnejših med njimi.

Kjer je vedenje, je nujno resnica; in kjer je resnica, je strinjanje: kajti obstaja veliko zmot, toda resnica je samo *ena*. Ozrimo se na filozofski svet okoli nas. Je daleč od enotnosti in ujemanja nauk, ampak se nasprotno razcepi in razdeli na veliko množstvo šol, tako da skoraj povsem drži izrek: "Kolikor glav, toliko mnenj". To nesoglasje nikakor ni omejeno na različnost mnenj v posameznih, posebnih vprašanjih. Različnost obstaja na vsakem področju raziskovanja. V filozofiji zadeva spor prve in temeljne principe; celi sistemi nasprotujejo drug drugemu in se bojujejo s skrajno silovitostjo.

Gotovo ne bo nihče dejal, da takšno mnenje lahko utrdi naše prepričanje o znanstvenem značaju filozofije. Filozofija je tako stara kot katera koli druga veja raziskovanja. Aristotel je Talesa, ki ga slavimo zaradi odkritja nekaterih preprostih geometrijskih izrekov, hvalil tudi kot očeta filozofije. Če bi bila filozofija znanost, ji po mnenju nekaterih vsaj danes po več kot dvatisočletnih raziskovanjih ne bi več manjkalo splošno priznanih teoremov.

Dalje: ozrimo se iz sedanjosti v preteklost. Tudi zgodovinski potek filozofije ima nekaj, kar nemara malo ustreza zgodovini neke znanosti. Po mnenju nekaterih bi se morala zgodovina sleherne znanost nadaljevati tako, da se na začetku nepopolno spoznanje z na novo odkritimi resnicami vedno bolj širi in se tako razvije v zaključeno znanost. Neka znanost se ne prične na novo v vsaki glavi. Obstaja tradicija, zaklad spoznanj, ki se ohrani, ko poznejša doba prevzame dediščino prejšnje.

Drugače je v zgodovini filozofije. Kaj naj bi bilo trajno, kar bi preživelo spreminjanje časov in bi se dedovalo od filozofa do filozofa? Še celo v najnovejšem času znova najdemo celotno spremembo sistemov: vsak naslednji sistem je do prejšnjega v najbolj izrecnem in zavestnem nasprotju. Široko razširjenemu dogmatizmu sledi kriticizem, čigar

zadržanost pogosto vodi v skepticizem; kriticizmu sledi absolutna filozofija z zahtevo po čezmernem spoznanju. Kako je lahko nekaj znanost in torej resnica, če tako rekoč z leti povsem spremeni podobo in barvo, tako da je ni več mogoče spoznati?

V času mojega študija se je pripetilo, da sem srečal enega od najbolj slavnih zgodovinarjev v našem času, ki se je podrobno ukvarjal tudi z zgodovino filozofije. Vtis, ki ga je nanj naredila njena obravnava, ni bil ravno tolažil. Zgodovino filozofije, je dejal, bi lahko najboljše primerjali z velikim pokopališčem. Tu lahko vidimo brez števila spomenikov: eden je mogočnejši in veličastnejši, drugi je skromnejši in manj bogato okrašen; toda tako na enem kot na drugem je isti žalosten napis "Hic jacet". Zdelo se mu je vsaj nedvomno, da po takšnih izkušnjah ni nobenega upanja za prihodnost. Filozofija bi tedaj sploh po krivici zahtevala mesto v nizu znanosti. Drugi so prišli do enakega mnenja po drugi poti.

Če natančneje razmislimo o naravi problemov, s katerimi se navadno ukvarja filozof, je videti, da imajo povsem drugačen značaj od problemov v drugih znanostih. Zdi se, da filozofija stremi za takšno razlago in doumevanje, ki sta za človeški razum povsem nemogoča. Gotovo, če se kdo ozre na uspehe, ki jih je raziskovanje doseglo na področju naravoslovja, bo priznal, da gre tu za dosežke, ki so jih v neki prejšnji dobi imeli prav tako za nemogoče. To, kar je bilo nevidno majhno in oddaljeno, mu je postalo dostopno in je osvetlilo razvoj davno preteklih obdobj, po drugi strani pa je z gotovostjo vnaprej določilo bodoče pojave. Kljub temu je način razlage, za katerim stremi naravoslovec, zelo skromen. Nikoli si ne prizadeva za to, da bi prodril do pravega bistva stvari. Nikoli ne zahteva, da bi pri neki vzročni zvezi doumel smotrni vzrok. Opazuje naravne pojave in njihovo zaporedje, med različni-

mi primeri išče podobnosti in na tak način ugotavlja splošne in nespremenljive odnose med pojavi, to je zakone njihove povezave. Ko govori o razlagi dejstev, mu to ne pomeni nič drugega, kot da so posamezni pojavi podrejeni določenim splošnim dejstvom, katerih število si nenehno prizadeva zmanjšati z nadaljnjim izpeljevanjem na še splošnejše zakone. Naravoslovna razlaga nikoli ne nudi več kot to - tudi v primerih, kjer jo imamo za zelo uspelo.

Najodličnejši primer med vsemi je gotovo razlaga nebesnih pojavov na podlagi splošnega zakona gravitacije, ki ga je odkril Newton. Toda v kolikšni meri lahko rečemo, da ta zakon pojasnjuje gibanje nebesnih teles? - Ta zakon vso neskončno mnogovrstnost astronomskih pojavov združuje v neko enotnost, in sicer na podlagi dejstva, da telesa privlačijo druga drugo v direktnem razmerju z njihovo maso in v obratnem razmerju s kvadratom razdalje med njimi. To je sprva videti samo kot razširitev dejstva, ki ga poznamo že od drugod: zakon splošnega privlačenja je razširjeni zakon težnosti zemeljskih teles. - Toda kaj je privlačenje in kaj je težnost? Ali nam Newtonova razlaga razkrije učinkujoči princip in notranji potek pojave? - Nikakor! To raziskavo učinkujočega principa naravoslovec prepušča spekulaciji filozofa.

Ali bo ta zmožen odgovoriti na to vprašanje? Ali bo v resnici zmožel pojasniti, kako lahko razumemo povezavo med pojavi v njeni nujnosti? - Toliko je gotovo: splošna pot raziskovanja, kot jo ubirajo druge znanosti, ne vodi do tega. Če naj bi nam opazovanje in izkušnja nudila ključ do rešitve tega vprašanja, bi morala naša zaznava prodreti v pravo in najbolj notranje bistvo stvari ter bi lahko dojela njegov pojem. To pa ne drži. Vidimo, kako različni pojavi stalno sledijo drug drugemu; iz stalnosti sklepamo na nujnost zveze med njimi: toda tega, kar je osnova po-

javov in povzroča nujnost, ne vidimo, niti ne dojamemo z enim od naših čutil. Če filozof ne bi imel nekega drugega očesa, s katerim bi to videl, bi bilo vse njegovo prizadevanje brezuspešno. Utegne se zgoditi, kot je dejal pesnik, da ko pojmov zmanjka, beseda izvleče iz kočljivosti.² Zdi se torej, kot smo dejali, da je naše filozofsko prizadevanje povsem brezupno.

Navedenim razlogom, na podlagi katerih filozofiji odrekajo pomen znanosti, se naposled kot pomemben argument pridružuje njena praktična neuporabnost. Sleherno spoznanje, kakor koli že izvira iz gole želje po vednosti, se prej ali slej pokaže koristno tudi v življenju. Raziskave, ki sta jih Arhimed in Apolonij naredila o stožnicah, so po mnogih rodovih privedle k prenovi astronomije; to je omogočilo izpopolnitev plovbe, tako da je Condorcet lahko po resnici dejal: "*Mornar, ki je na podlagi točnega opazovanja geografske dolžine rešen pred brodolomom, svoje življenje dolguje teoriji, ki so jo pred dva tisoč leti postavili genialni misleci, ki niso mislili na nič drugega kot na geometrijske raziskave*".

Vse veje priznanih splošnih teoretskih znanosti, fizika in anorganska kemija, kot tudi organska kemija in fiziologija, so zato postale osnova praktičnih prizadevanj. Z mnogimi izboljšavami in odkritji so preoblikovale medicino in agrikulturo ter tako rekoč celotno življenje. Iz njih so izšli fotografija, železnica in telegraf.

Dvomimo lahko o tem, ali je, kot je hotel Bacon, edini ali celo najvišji cilj znanstvenega prizadevanja v razširitvi moči človeka: da je znanje moč, neomajno drži ne le v krogu učenjakov, ampak tudi za vsakega izobraženca. Samo za filozofijo se zdi, da se ne bo na podoban način izkazala kot moč.

Nekatere filozofske ideje so ob koncu prejšnjega stoletja močno prevzele francoski narod in so vodile k velikim katastrofam. Toda, kakor že utegnemo soditi o njih in nji-

Špela Bevc: Dvojčka, Mostar, 2007.

hovich posledicah, gotovo ne bo noben razumen človek videl v njih podobne preizkušnje za filozofijo, kot jo imajo druge znanosti v praksi. Kakršne koli so že bile spremembe, se pričakovanja, ki jih je vzbudilo navdušeno gibanje množic, niso izpolnila. Kar sicer povzroči velik učinek, toda ne hotenega, pa v resnici ni moč. O velikem vplivu se lahko pogosto motimo, zato filozofske spekulacije ne označujemo drugače kot vednost.

Od abstraktnih znanosti torej samo filozofija ni pokazala praktičnih sadov. Če bi to držalo, ne bi bil mogoč o njej splošen dvom. Toda je mogoč, kajti je dejanski. In zdi se, da že njegov dejanski obstoj dokazuje njegovo upravičenost.

To so bili najpomembnejši vzroki, iz katerih izhaja splošno nezaupanje v filozofijo kot znanost: pomanjkanje splošno priznanih principov; celotni preobrati, ki jih sem ter tja doživi filozofija; cilja, za katerim stremi, ni mogoče doseči z izkušnjo, ter nemožnost praktične uporabe. – Kdo bi lahko zanikal, da so ta dejstva pomembna in določajo našo sodbo?

Kljub temu se nam nemara posreči pokazati, da navedeni razlogi ne dokazujejo –

ali da vsaj ne dokazujejo toliko, kot navadno iz njih izpeljujejo.

Če postavimo drugo poleg druge različne splošne teoretične znanosti, matematiko, fiziko, kemijo in fiziologijo, ugotovimo, da sestavljajo niz, v katerem je vsak prejšnji člen bolj abstrakten od naslednjega. Predmet znanosti, ki je v tem nizu poznejši, je bolj zapleten – in sicer se pri njej pojavi, ki so predmet prejšnje znanosti, zapletejo z novimi elementi in pogoji. Iz tega sledi, da je vsaka poznejša znanost odvisna od prejšnje, medtem ko nasprotno ne drži ali pa le v neprimerno manjši meri. In prav zaradi tega bo poznejša znanost počasnejša v razvoju: če vsakokratno stopnjo njene popolnosti primerjamo s stopnjo popolnosti, ki jo je sočasno dosegla znanost pred njo, se zdi, da bo za to znatno zaostala.

O tem nas najbolj jasno pouči zgodovina znanosti. Obilico matematičnih odkritij so imeli že Grki. Arhimed je v fiziki utemeljil najpreprostejši del, statično mehaniko; toda vsi nadaljnji omembe vredni dosežki so sledili v času Galileja in v sledečih stoletjih. Prava znanstvena kemija je znova veliko mlajša od fizike; za njenega utemeljitelja imamo navad-

no Lavoisiera, ki je bil, kot je znano, žrtev francoske revolucije. In trdnejša zgradba znanstvene fiziologije sodi šele v naše stoletje. V svojem razvoju danes očitno še daleč zaostaja za kemijo, tako kot ta za fiziko. Prav tako se fizika še zdaleč ne more po popolnosti primerjati z matematičnimi znanostmi.

Če obstajajo pojavi, ki so v podobnem odnosu do fizioloških, kot so slednji do kemičnih in kemični do fizičnih, je jasno, da velja: znanost, ki jih obravnava, se mora nahajati na še nezrelejši stopnji razvoja. In takšni pojavi so duševna stanja. Nanje naletimo samo pri organizmih in so odvisni od določenih fizioloških procesov. Potemtakem je očitno, da psihologija dandanes v svojem razvoju ni prišla prek prvih začetkov - ko je celo fiziologija relativno v manjši meri napredovala - in da v prejšnjem času, če ne upoštevamo nekaterih posrečenih anticipacij, sploh ne moremo govoriti o pravi znanstveni psihologiji. S psihologijo je povezana tako sociologija kot tudi ostale veje filozofije. Združujemo jih v isto skupino, ker so njihove raziskave med seboj v najtesnejših odnosih.

Vidimo torej, da filozofija dandanes, tudi če ji ne bi manjkala sposobnost, da se razvije v pravo znanost, ne more doseči visoke stopnje v razvoju; toda iz njenega sedanjega zaostalega stanja nikakor ne smemo sklepati, da pri njej sploh ni mogoč znanstveni napredek in da zato njenih raziskovanj v resnici ne moremo imeti za znanstveno prizadevanje.

Toda če nismo upravičeni, da iz nepopolnega stanja, v katerem se nahaja filozofija, izpeljemo takšen sklep, tudi razlogi, ki, kot smo dejali, povzročajo nezaupanje v znanstveno raziskovanje in globoko obupavanje, še ne pričajo zoper znanstveni značaj filozofskih nalog, ker jih lahko zlahka dojamemo kot posledice tega dejstva.

Pravijo: vsaka splošna znanost obrodi sadove za življenje. Toda ne filozofija. Torej ni

nobena znanost. - Vsekakor sleherna znanost obrodi praktične sadove, a šele tedaj, ko je dossegla stanje določene zrelosti. Veliki praktični dosežki fizike sodijo z redkimi izjemami v moderni čas, veliki praktični dosežki kemije pa sodijo v naše stoletje; s fiziologijo se tako rekoč šele dandanes začena novo rojstvo medicine. Praktičnih sadov, ki jih po mojem prepričanju lahko z gotovostjo prinese filozofija, danes očitno ne bomo obirali.

Nadalje pravijo, da sta način razlage in doumevanje, za katerima strema filozofija, povsem drugačne vrste od teh, za katerimi si prizadeva naravoslovec. Filozof naj bi hotel prodreti v notranje bistvo in kvaliteto stvari, do katerih opazovanje in izkušnja nimata dostopa. - Na to odgovarjamo: tudi to je samo posledica zaostalega stanja filozofije. Je znak za to, da pogosto še ni spoznala meja možnega spoznanja in pravega načina, kako si mora zastavljati vprašanja. Tudi na drugih področjih vednosti je bilo nekoč podobno. Naravoslovec si ni vedno postavljал skromne naloge, da posamezne pojave v materialnem svetu dojame kot primere splošnejših dejstev. Nasprotno, nekoč si je prizadeval, da notranje sile narave razume kot to, kar so, ter način, kako delujejo. Šele veliko pozneje in postopoma je opustil takšne poskuse in jih prepustil filozofom. Tej odpovedi se je nato vedno bolj pridruževal sočuten in celo porogljiv nasme. Naravoslovec je spoznal, da so meje, ki jih je na ta način postavil svojemu raziskovanju, obenem meje, ki jih je narava sama postavila prizadevanju znanosti. Samo zaostalo stanje filozofije je krivo, da so se filozofi dejansko pogosto polastili takšnih vprašanj. Sicer ne bi le zavrnil tega danajškega dara, ampak bi podobno tudi na svojem lastnem področju kot nemožno opustili raziskovanje notranjega bistva pojavov. V svojem raziskovanju bi ravnali podobno kot naravoslovci: za duševne pojave bi poskušali na podlagi opazovanja posameznih dejstev ugo-

točiti splošne zakone in bi si nato prizadevali, da bi na podlagi povezave posameznih pojavov s splošnimi zakoni pojasnili določene pojave, druge pa bi določili vnaprej. Prav tako bi si na področju metafizike prizadevali, da odkrijejo splošne resnice, ki veljajo enako za področje fizičnih in področje duševnih pojavov ter tako za celotni univerzum. Zadovoljiti bi se morali z relativnim spoznanjem in ne bi smeli več z zahtevo po absolutnem spoznanju zaiti na področje tega, kar je povsem nedojemljivo. Filozofiji gotovo po takšnem razčiščenju in pojasnitvi njenih prizadevanj ne bi nič manj kot naravoslovju manjkalo velikih in bogatih nalog.

Kot razlog za nezaupanje v filozofijo smo navedli, da ne more na isti način kot druge veje raziskovanja pokazati nepretrgane znanstvene tradicije; da tudi še v najnovejšem času vidimo popolne spremembe, kolikor je naslednji sistem v ostrem nasprotju s prejšnjim. To je mogoče brez težave pojasniti s počasnejšim razvojem, ki ga pripisujejo filozofiji v primerjavi z drugimi znanostmi. Vsako znanstveno raziskovanje šele v svojem nadaljnjem poteku pridobi nekaj trajnejšega. Šele ko postane širok tok, je njegova struga nespremenljiva; prej si tako kot hudournik v gorovju vsako pomlad utira novo pot. Pojavijo se najrazličnejše hipoteze in izginijo, kolikor se pokaže, da je ena tako nevzdržna kot druge.

Po drugi strani je vsaka znanost na nezreli stopnji najbolj izpostavljena nevarnosti, da znova izgubi to, kar je že pridobila. Podobna je nežnemu organizmu otroka, ki lažje podleže motnjam in boleznim kot organizem odraslega, ki je v polni moči. V filozofskem raziskovanju se tako dejansko ne kaže samo manjši razvoj kot v drugih vejah vednosti, ampak tudi pogostejši in globlji propad.

Nemara je bil tudi polpretekli čas tako obdobje propada, v katerem so se vsi pojmi nejasno prepletali in od ustrezne metode ni bilo več nobene sledi. Nagel vzpon in propad nas-

protujočih si sistemov v tem primeru ne vzbujata več začudenja.

Sedanost je zagotovo čas prehoda od omenjenega izrojenega načina filozofiranja k raziskovanju, ki bolje ustreza naravi stvari. V takšnem trenutku se bodo seveda filozofski nazori najbolj razhajali. Eni so še povsem pod vplivom zadnjih sistemov; drugi iščejo stične točke v prejšnjih dobah; spet drugi pričenjajo povsem na novo, kolikor od bolj razvitih znanosti dobivajo napotke za metodo; večina naukov pa predstavlja mešanico starih in novih elementov v različnih razmerjih. Na podlagi tega je mogoče povsem pojasniti tudi kaotično nasprotovanje filozofskih nazorov v našem času, ki je nemara bolj kot vse drugo pomagalo spodkopati ugled filozofije v najširših krogih - zato vidimo v tem glavni razlog za obstoječe nezaupanje.

Prej omenjene ugovore smo v obratnem vrstnem redu pregledali enega za drugim in pretehtali njihovo daljnosežnost. Ugotovili smo, da iz nobenega ni mogoče sklepati na nič drugega, kot da filozofija še ni na tako popoln način kot druge splošne discipline utemeljena kot znanost. Iz tega torej vidimo, v katerem smislu je upravičeno nezaupanje v filozofijo in v katerem ni.

Upravičeno je, kolikor lahko filozof danes odgovori na vprašanja, ki mu pripadajo, ne le v manjšem obsegu, ampak običajno tudi z manjšo gotovostjo in ostrino, kot to lahko trdimo za druge raziskovalce in vprašanja z njihovega področja.

Toda *ni upravičeno*, če nas vodi k prepričanju, da se filozofija žene samo za slepili; da zasleduje cilje, h katerim ne vodita nobena pot in nobena brv in kateri so za vekomaj nedosegljivi in nedostopni. Čeprav nemara včasih ni spoznala svojih meja, pa lahko rečemo: ostaja ji krog vprašanj in odgovorom nanje se ne sme odpovedati, niti se jim v korist človeštva ne more odpovedati. Zato ji brez dvoma pripada mesto med drugimi zna-

nostmi in prihodnost ji je zagotovljena. Pokaže se, da je obup, ki se je dandanes že vse preveč razširil, povsem neutemeljen.

Reči smemo še več kot to. - Če je katera doba imela vzrok, da se je nadejala uspešnih dosežkov v filozofskem raziskovanju, velja to za našo. Kot dokaz za to služi prav pogled na naravoslovje, pri čemer filozofi ob prvem pogledu na njegov lep in ploden razvoj utegnejo obupati. Znanosti so kot rastline, od katerih morajo nekatere - glede na vrsto in njihovo naravo - ozeleneti in cveteti prej od drugih. Dokler naravoslovje in vsaka od njegovih podvrst niso pognali obilo popkov, za filozofijo še ni napočila pomlad. Sedaj pa, ko je celo fiziologija začela močneje brsteti, ne manjka več znamenj, ki tudi za filozofijo napovedujejo čas zrelosti in plodnega življenja. Vnaprejšnji pogoji so dani; metoda je pripravljena, v raziskovanju ima izkušnje.

Če se o tem ne motimo, se zdi, da je obup v našem času podoben obupu Kolumbovih tovarišev, ki so prav tedaj hoteli iz brezupa dvigniti roke, ko se je dežela, za katero so hrepeneli, pred njimi dvigovala iz morja. Je še nekaj drugega, zaradi česa prav v naših dneh še najmanj smemo izgubiti pogum. To je naraščajoča potreba po filozofiji.

Naj je filozofija bolj odvisna od naravoslovja kot pa narobe, lahko rečemo, da tudi odnos med njima v nasprotni smeri - kot je to povsod, kjer se znanosti dotikajo - ni izključen. Psihologija in fiziologija vzajemno vplivata druga na drugo; zelo pogosto slišimo, kako se prav najbolj vneti borci za napredek v fiziologiji, kot na primer Helmholtz v njegovi fiziološki optiki, pritožujejo zaradi zaostalega stanja v psihologiji, ki naj bi jih oviralo pri reševanju najpomembnejših problemov. Naravoslovci obravnavajo tudi metafizične probleme, kot je vprašanje splošnega principa vzročnosti in njegov morebitni apriorni značaj;

druga od njihovih raziskovanj, kot na primer raziskovanje zakona o medsebojnem delovanju naravnih sil, pa jih vodijo k pragu najvišjih metafizičnih vprašanj.

Z znanstvenimi potrebami so obenem povezane praktične. V našem času stopajo socialna vprašanja bolj v ospredje kot pa v vsaki prejšnji dobi. Pokazalo se je, da je potreba po njihovi zadovoljivi rešitvi nujnejša od katere koli izboljšave v zdravstvenem varstvu, kmetijstvu ali prometu. Očitno sodijo socialni pojavi k duševnim in pri njihovem razvrščanju si ne moremo pomagati z nobeno drugo vednostjo, kot je poznavanje duševnih zakonov, torej s filozofskim vedenjem. Ta količina je v današnjih dneh že več mislecev, ki jim je pri srcu blagor človeštva, pripravila do tega, da so se resno in skrbno posvetili psihološkim raziskavam.

Zato trdno upam, da bo oseko v filozofskem študiju, ki je nastopila pri nemški mladini in že danes ni več v najnižjem stanju upadanja, kmalu odpravila nova plima. Nemški mladeniči v Avstriji, ki jim je naklonjena vlada, katere modrost pozna vrednost znanosti in jo poskuša podpirati z vsake strani in z vsemi sredstvi, v tem plemenitem prizadevanju gotovo ne bodo hoteli zaostajati za svojimi brati v drugih deželah.

Prevedla Tanja Pihlar

1. Prevedeno iz: Franz Brentano, *Über die Gründe der Entmutigung auf philosophischem Gebiete*, v: Franz Brentano, *Über die Zukunft der Philosophie*, Hamburg, Felix Meiner, 1968, 83-100.

Predavanje, ki ga je imel Brentano 22. aprila 1874 ob izvolitvi v naziv profesorja filozofije na c.kr. univerzi na Dunaju

2. Tu navajamo po slov. prevodu: Johann Wolfgang Goethe, *Faust. Celotna izdaja* (prev. Janko Moder), Ljubljana, Sanje, 2005, 242 (op. prev.).